

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการสร้างจันทามติและระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างการใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิมและเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงในการประเมินความต้องการจำเป็น โดยมีสมมุติฐานการวิจัยดังนี้ 1) เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงมีผลการสร้างจันทามติสูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม กล่าวคือ มีความกว้างขวางและลึกซึ้งของข้อมูลเริ่มต้น ระดับคะแนนจันทามติ สัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับจันทามติ สัดส่วนจำนวนข้อที่มีความคงที่ของระดับคะแนนจันทามติ สูงกว่า โดยใช้จำนวนรอบและระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลน้อยกว่า 2) เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงมีระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญสูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม กล่าวคือ มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามในระยะเวลา 1-7 วันสูงกว่า และมีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดที่ไม่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ต่ำกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม

การเปรียบเทียบผลการสร้างจันทามติและระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างการใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิมและเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ในการประเมินความต้องการจำเป็นครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาในประเด็นเนื้อหาเรื่อง "ความต้องการจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นนิสิตปริญญาโทมหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 76 คน ซึ่งมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ดังนี้คือ 1) เป็นนิสิตมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้นปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะต่างๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) เป็นหัวหน้านิสิตในสาขาที่ศึกษาหรือประธานนิสิตในภาควิชาอื่นๆ 3) เป็นผู้เคยได้รับทุนหรือกำลังได้รับทุนผู้ช่วยสอนหรือผู้ช่วยวิจัย (4) มีความเต็มใจและยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการวิจัย โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 76 คน ดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ทำหน้าที่ร่วมระดมสมองในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงรอบที่ 1 จำนวน 6 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลจากคณะทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 3 คนและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากคณะทางสังคมศาสตร์ จำนวน 3 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดและติดต่อขอความร่วมมือ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง จำนวน 35 คน 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามในเทคนิคเดลฟายแบบเดิม จำนวน 35 คน ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามในเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบจำนวน 70 คนดังกล่าว ได้จากการสุ่มจากผู้ให้ข้อมูล (random

selection) ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) จากนิสิตทุกคน และใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายอีกครั้งตามสัดส่วนจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้ในแต่ละคณะ โดยคำนวณจากสูตร proportional allocation (นิยม ปุราคำ, 2517 :103) จากนั้นสุ่มกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเข้ากลุ่มทดลอง (random assignment) โดยใช้คณะและเพศเป็นตัวจับคู่ (matching) เพื่อควบคุมตัวแปรภูมิหลังด้านคณะและเพศ อันอาจส่งผลต่อความต้องการจำเป็นสำหรับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแตกต่างกัน ได้จำนวนผู้ให้ข้อมูลกลุ่มละ 35 คน จากนั้นสุ่มตัวแปรจัดการกระทำ (random treatment) เข้ากลุ่มโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง จำนวน 2 ฉบับ ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ชุดที่ 2 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิม จำนวน 3 ฉบับ ประกอบด้วยแบบสอบถามปลายเปิด ในรอบที่ 1 แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ มีการเตือนและติดตามแบบสอบถาม 2 ครั้ง โดยการใช้โทรศัพท์ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณาระดับจันทามติโดยใช้ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) มัชยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) พิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) และร้อยละ (percentage) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน เกี่ยวกับระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน (t-test independence) และทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับ สัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับจันทามติ โดยใช้การทดสอบความเป็นอิสระ ด้วยสถิติ ไค-สแควร์ (χ^2) (Chi - Square Test of Independence)

สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ด้านผลการสร้างจันทามติ พบว่า

1.1 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีความกว้างขวางและลึกซึ้งของข้อมูลเริ่มต้นที่ได้มากกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบจำนวนข้อกระทงของข้อมูลเริ่มต้นที่ได้แล้ว พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงจะมีจำนวนข้อกระทงของข้อมูลเริ่มต้นที่ได้ในด้าน โครงสร้างหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านอาจารย์ผู้สอน ด้านการประเมินผลการเรียน ด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เอื้อต่อการเรียนการสอน และด้านอื่นๆ มากกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม คิดเป็นสัดส่วน 22/54 หรือร้อยละ 40.74

1.2 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับคะแนนอันดับสูงที่สุดเท่ากันกับเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ในรอบที่ 2 ส่วนในรอบที่ 3 พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับคะแนนอันดับสูงที่สุดกว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง คิดเป็นสัดส่วน 12/22 หรือ 54.55%

1.3 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับอันดับสัมพัทธ์กับเทคนิคเดลฟายแบบเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ในรอบที่ 2 ส่วนในรอบที่ 3 ยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับอันดับสัมพัทธ์กับเทคนิคเดลฟายแบบเดิม

1.4 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีความคงที่ของระดับคะแนนอันดับสูงที่สุดเท่าเทียมกับเทคนิคเดลฟายแบบเดิม คิดเป็นสัดส่วน 11/22 หรือ 50% ในขณะที่เทคนิคเดลฟายแบบเดิมมีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนอันดับสูงที่สุดเท่าเทียมกับเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง คิดเป็นสัดส่วน 15/22 หรือ 68.18%

1.5 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงและเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ใช้จำนวนรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่แตกต่างกัน

1.6 ยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลน้อยกว่า เทคนิคเดลฟายแบบเดิม

2. ด้านระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า

2.1 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามในระยะเวลา 1-7 วัน สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ในรอบที่ 3 คิดเป็นสัดส่วน 11/29 หรือ 37.93% ในขณะที่เทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามในระยะเวลา 1-7 วัน สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ในรอบที่ 2 คิดเป็นสัดส่วน 10/25 หรือ 40%

2.2 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลน้อยกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม โดยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คิดเป็น 6/35 หรือ 14.28% ในขณะที่เทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คิดเป็น 11/35 หรือ 31.43%

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีความกว้างขวางและลึกซึ้งของข้อมูลเริ่มต้นมากกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ข้อค้นพบนี้สนับสนุนสมมุติฐานที่ระบุไว้ว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีความกว้างขวางและลึกซึ้งของข้อมูลเริ่มต้นมากกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้เนื่องจาก เทคนิคระดมสมอง (brainstorming) ที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงรอบแรกนั้น เป็นกระบวนการกลุ่ม (group process) ที่อาศัยปฏิสัมพันธ์ (interaction) ในกลุ่มเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพลวัตของกลุ่ม (group dynamic) อันนำมาสู่แนวคิดที่หลากหลายและสร้างสรรค์ (Fisher and Ellis, 1990) ทั้งนี้เนื่องจากการระดมสมอง เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีการแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการพิจารณาตัดสินหรือโต้แย้ง หลุย จ่าปาเทศ (2522) กล่าวว่าเทคนิคระดมสมอง จะช่วยให้คนที่ขี้อาย ไม่มั่นใจในตนเอง กล่าวพูดหรือแสดงความคิดเห็นออกมา ทำให้ได้แนวคิดที่ลึกซึ้งทุกแง่มุม ซึ่งสอดคล้องกับ อารี รั้งสินธ์ (2532) ที่กล่าวว่า เทคนิคระดมสมองเป็นเทคนิคที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมระดมสมองทุกคน สนุกสนาน เพลิดเพลินและกล้าแสดงออก ซึ่ง Rogers (1959) เรียกสภาวะดังกล่าวว่า สภาวะปลอดภัยทางจิต (Psychological Safety) และสภาวะอิสระทางจิต (Psychological Freedom) ซึ่งทำให้ได้แนวคิดที่ละเอียดลออ (Elaboration) สมบูรณ์ สาระชัดเจน (กนกวรรณ บางภิกพ, 2537) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Parness and Meadow, (1967) ที่ทดลองใช้วิธีระดมสมองในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เขาพบว่า กลุ่มที่ใช้เทคนิคระดมสมอง ได้แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายกว่ากลุ่มที่ระบุให้คิดเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันเท่านั้น

ในขณะที่การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกด้วยแบบสอบถามปลายเปิดของเทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีวิธีการตอบไม่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบ ตลอดจนการเขียนตอบแบบสอบถามต้องใช้เวลาาก ซึ่งส่งผลให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ตอบเท่าที่ควร ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามปลายเปิดในเทคนิคเดลฟายแบบเดิม รอบที่ 1 ครั้งนี้ พบว่า จากจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 35 คน ได้รับความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามจำนวน 25 คน โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่เขียนตอบแบบสอบถามในแต่ละด้านตามที่ผู้วิจัยกำหนด ด้านละ 1 - 2 ประเด็น จำนวน 13 คน ด้านละ 3 - 4 ประเด็น จำนวน 9 คน และด้านละ 5 - 6 ประเด็น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 52, 36 และ 12 ตามลำดับ และประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลเขียนตอบส่วนใหญ่เป็นประเด็นที่คล้ายคลึงกัน

เมื่อพิจารณาในส่วนคำถามด้านอื่นๆ ที่ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลเขียนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมนอกเหนือจากกรอบที่ผู้วิจัยกำหนดพบว่า ในการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของเทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนเพียง 9 คนคิดเป็นร้อยละ 36 เท่านั้น ที่เขียนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ส่วนผู้ให้ข้อมูลจำนวนถึง 16 คน คิดเป็นร้อยละ 64 ที่ไม่ได้เขียนตอบแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนนี้

จากรูปแบบของวิธีการตอบที่ไม่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบ ตลอดจนการใช้เวลาในการเขียนตอบมากดังกล่าว ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือในการตอบจากผู้ตอบเท่าที่ควร ส่งผลให้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามปลายเปิดในเทคนิคเดลฟายแบบเดิมได้ข้อมูลเริ่มต้นที่กว้างขวางและลึกซึ้งน้อยกว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคระดมสมองของเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อกระทงของความต้อการจำเป็น (Needs) ที่ได้จากการให้ข้อมูลของนิสิตจะพบว่า บางข้อกระทงที่ได้เป็นความต้อการจำเป็นตามการรับรู้ (felt-needs) ซึ่งบางทีเป็นการเรียกร้อง (complain) มากกว่าเป็นความต้อการจำเป็นที่แท้จริง (real-needs) เช่น ห้องสมุดปิดบริการเร็วเกินไป สถานที่จอดรถไม่เพียงพอ การเข้าใช้บริการห้องสมุดต่างคณะไม่ได้รับความสะดวก เป็นต้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากความเชียวชาญของนิสิต ในการมองสภาพที่ควรจะเป็นยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

2 จากผลการวิจัยที่พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีจำนวนข้อที่มีระดับคะแนนจ้นทามติสูงกว่า ในสัดส่วนที่เท่ากันกับ เทคนิคเดลฟายแบบเดิม ในรอบที่ 2 ซึ่งข้อค้นพบนี้ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย ที่ระบุว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีระดับคะแนนจ้นทามติสูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก รูปแบบของเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง และเทคนิคเดลฟายแบบเดิมที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบผลการสร้างจ้นทามติครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกันเฉพาะรอบแรก ซึ่งเป็นขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนขั้นตอนการสร้างจ้นทามติซึ่งเริ่มต้นในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เป็นการสร้างจ้นทามติด้วยการใช้แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับทั้งสองรูปแบบ ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกในด้านวิธีการตอบแก่ผู้ตอบได้เช่นเดียวกัน ตลอดจนในการเก็บรวบรวมรอบที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลยังไม่ได้รับข้อมูลย้อนกลับที่แสดงค่าสถิติภาพรวมของคำตอบจากกลุ่ม ดังนั้นจึงยังไม่มีอิทธิพลจากคำตอบของกลุ่มที่อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับคะแนนจ้นทามติ

ดังนั้น การสร้างจันทามติของเทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุงและเทคนิคเคลฟายแบบเดิม ด้วยการใช้แบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ในรอบที่ 2 ของเทคนิคเคลฟาย ทั้งสองรูปแบบ จึงได้ระดับคะแนนจันทามติ ไม่แตกต่างกัน

ส่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงค่าสถิติย้อนกลับที่เป็นภาพรวมคำตอบของกลุ่ม เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาประกอบการยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิม พบว่า เทคนิคเคลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับคะแนนจันทามติสูงกว่าเทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง คิดเป็นสัดส่วน 12/22 หรือ 54.55% ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อพิจารณาในด้านการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนจันทามติจะพบว่า เทคนิคเคลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนจันทามติ สูงกว่า เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง คิดเป็นสัดส่วน 15/22 หรือ 68.18% และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่พบว่า เทคนิคเคลฟายแบบเดิมรอบที่ 3 มีระดับคะแนนจันทามติสูงที่สุด

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับจันทามติ สัมพันธ์กับเทคนิคเคลฟายแบบเดิม ในรอบที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งข้อค้นพบนี้ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ระบุไว้ว่าเทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุงมีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับจันทามติไม่สัมพันธ์กับเทคนิคเคลฟายแบบเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก รูปแบบของเทคนิคเคลฟายทั้งสองรูปแบบที่นำมาเปรียบเทียบกันแตกต่างกันเฉพาะขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 1 เท่านั้น ซึ่งมีขั้นตอนของการสร้างจันทามติ และเมื่อพิจารณาในขั้นตอนของการสร้างจันทามติ ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 พบว่า มีขั้นตอนการดำเนินการเหมือนกันทุกขั้นตอน คือมีการสร้างจันทามติด้วยแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบได้ในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นรูปแบบของขั้นตอนการสร้างจันทามติ จึงไม่ส่งผลต่อการได้รับจันทามติ

เนื่องจากการวิเคราะห์ตัวประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจของนิสิตบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้านกระบวนการเรียนการสอนของ ประพัฒน์ จำปาไทย (2524) พบว่า มี 16 ตัวประกอบ ได้แก่ บทบาทและบุคลิกภาพของอาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา สภาพห้องทำงานนิสิตที่ภาควิชาจัดไว้ให้ สภาพห้องเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา เนื้อหาวิชาที่จัดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ลักษณะข้อสอบที่เหมาะสมในระดับบัณฑิตศึกษา วิธีการสอนของอาจารย์ที่เหมาะสมในระดับบัณฑิตศึกษา บุคลิกภาพของนิสิตด้านสังคมกับเพื่อน หลักการประเมินผลการเรียนที่เหมาะสมในระดับบัณฑิตศึกษา บทบาทของนิสิตที่แสดงถึงการมี

ส่วนร่วมในการเรียนการสอน ความมีคุณธรรมและมนุษยสัมพันธ์ของอาจารย์ที่มีต่อนิสิต บริการของห้องสมุด การเตรียมการสอนของอาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา การจูงใจให้นิสิตมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการสอนที่ส่งเสริมให้ประสบการณ์แก่นิสิต และการจัดบรรยากาศในห้องเรียน ซึ่งตัวประกอบทั้งหมดดังกล่าว ล้วนเป็นตัวประกอบที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของนิสิตมหาวิทยาลัย ชั้นปีที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจำนวนข้อที่ได้รับฉันทามติ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงและเทคนิคเดลฟายแบบเดิม รอบที่ 2 พบว่า มีจำนวน 13 และ 12 ข้อตามลำดับ และประเด็นที่ได้รับฉันทามติล้วนเป็นประเด็นที่สอดคล้องกันทุกข้อ ความ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความต้องการจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ของนิสิตมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน จากลักษณะดังกล่าว ส่งผลให้จำนวนข้อที่ได้รับฉันทามติ มีความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายรูปแบบใด

ส่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูล รอบที่ 3 พบว่า ยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสรุปได้ว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่ได้รับฉันทามติ สัมพันธ์กับเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้เนื่องจากเทคนิคเดลฟายแบบเดิมในรอบที่ 3 มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนฉันทามติ สูงกว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง คิดเป็นสัดส่วน 15/22 หรือ 68.18% และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสูงกว่าการเปลี่ยนแปลงในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงมาก

4. จากผลการวิจัยที่พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีความคงที่ของคำตอบ สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ในรอบที่ 2 ส่วนในรอบที่ 3 พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบเดิม มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนฉันทามติ สูงกว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ระบุไว้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนข้อที่มีความคงที่ของคำตอบ สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องจาก คุณลักษณะของนิสิตที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ยังไม่มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญที่แท้จริงเท่าที่ควร สุมณ อมรวิวัฒน์ (2531) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักวิชาการหรือผู้รู้ไว้ว่า “... ความเป็นนักวิชาการนั้นดูที่ การแสดงออกของเขา คือ การพูด การเขียนแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการแสดงจุดยืนที่มั่นคงมีหลักการ...” สอดคล้องกับ ไกรยุทธ วีรทยา คีรินทร์ (2534) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของนักวิชาการหรือผู้รู้ในด้านความกล้าหาญไว้ว่า นักวิชาการต้องกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นตามที่ตัวเองเข้าใจว่าถูกต้องแล้ว ให้คนอื่นได้ทราบแนวคิดของตนเอง ซึ่งอาจขัดแย้งกับบุคคลอื่นก็ได้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่เพิ่มพูนความรู้ ความคิด ดังนั้นการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ แต่ละท่าน

จึงล้วนมีหลักการที่มั่นคง อันเนื่องมาจากความรู้ ความคิดและประสบการณ์เฉพาะตัวของแต่ละท่าน ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงคำตอบของแต่ละท่านให้เป็นไปตามภาพรวมของกลุ่มเป็นเรื่องยาก

ในการศึกษาค้างนี้ จากการโทรศัพท์สอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 คน ในเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ถึงเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงคำตอบในรอบที่ 3 ได้รับคำตอบว่า มีสาเหตุจากความไม่ต้องการตอบต่างไปจากภาพรวมของกลุ่ม และอีกคนหนึ่งให้คำตอบว่า รู้สึกเหนื่อยเพราะตอบมาเป็นรอบที่ 3 แล้ว ส่วนอีก 2 คน ให้เหตุผลว่า ถ้าตอบตามภาพรวมของกลุ่ม จะไม่ต้องเขียนเหตุผลประกอบ ซึ่งต้องใช้เวลาคิดและเขียนมาก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงตามกลุ่ม จึงสะดวกกว่า จากเหตุผลดังกล่าวแสดงถึงความยังไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญที่แท้จริงของนิสิต และส่งผลต่อสัดส่วนจำนวนหรือที่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับคะแนนระดับจันทามติที่สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

5. จากผลการวิจัย พบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ใช้จำนวนรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ไม่แตกต่างจากเทคนิคเดลฟายแบบเดิมและยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล น้อยกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ซึ่งข้อค้นพบ ดังกล่าวไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ระบุไว้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงใช้จำนวนรอบและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละรอบน้อยกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้เนื่องจาก ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาเปรียบเทียบครั้งนี้ เป็นระยะเวลาที่ใช้ในการตอบกลับแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบ ซึ่งมีรูปแบบวิธีการตอบที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบในลักษณะเดียวกัน

อนึ่ง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ในเทคนิคเดลฟายครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การเตือนและการติดตามการตอบกลับแบบสอบถามด้วยการใช้โทรศัพท์ 2 ครั้ง ในเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบ ส่งผลให้ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กอบแก้ว ภูติธนารักษ์ (2537) ที่พบว่า กลุ่มที่ได้รับการเตือนและการติดตามด้วยโทรศัพท์มีอัตราการตอบกลับแบบสอบถามสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการเตือนและการติดตามด้วยการดและไปรษณียบัตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Heberlein and Baumgartner (1978) ที่พบว่า การเตือนและการติดตามด้วยโทรศัพท์ เป็นการเพิ่มอัตราการตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ได้ประมาณร้อยละ 6-9 เพราะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ตอบได้ด้วยการทักทายด้วยน้ำเสียงที่เป็นมิตร ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้ซักถามในประเด็นที่ยังไม่เข้าใจ ทำให้ผู้ตอบกระตือรือร้นที่จะตอบแบบสอบถามและมีทัศนคติที่ดีต่องานวิจัย

นอกจากนี้จากการศึกษาของ กอบแก้ว ภูตินาภิรักษ์ (2537) พบว่า กลุ่มที่ได้รับการติดตาม 2 ครั้ง มีอัตราการตอบกลับสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการติดตาม 1 ครั้ง และกลุ่มที่ไม่มีการติดตาม จากลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงและเทคนิคเดลฟายแบบเดิมไม่แตกต่างกัน

และเนื่องจากการศึกษาค้างนี้ เกิดขึ้นในบริบทของวัฒนธรรมไทย ที่ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล มีความเกรงใจผู้อื่นสูง ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมไทยดังกล่าว ส่วนส่งผลต่อความร่วมมือของผู้ให้ข้อมูล โดยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ จะสังเกตพบว่า เมื่อผู้วิจัยโทรศัพท์ไปเตือนและติดตามการตอบกลับแบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลจะแสดงความรู้สึกผิดที่ตนเองยังไม่ได้ตอบกลับแบบสอบถาม ด้วยการกล่าว "ขอโทษ" และให้สัญญาว่าจะรีบตอบกลับแบบสอบถามโดยเร็ว และหลังจากนั้น 2-3 วันผู้วิจัยจะได้รับการตอบกลับแบบสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าว ประกอบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นนิสิตปริญญาโทบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 ที่กำลังทำวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ เช่นเดียวกับผู้วิจัย ดังนั้นจึงมีความเห็นใจ เข้าใจ และเห็นความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้ได้รับความร่วมมือสูง ทำให้จำนวนรอบและระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ว่าจะใช้เทคนิคเดลฟายรูปแบบใด ไม่แตกต่างกัน

จากรูปแบบของแบบสอบถามที่ใช้ในการสร้างอันทามติ รูปแบบของการเตือนและการติดตามการตอบกลับแบบสอบถาม ความเข้าใจและการเห็นความสำคัญของงานวิจัยของผู้ให้ข้อมูลบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย ส่วนส่งผลให้จำนวนรอบและระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบไม่แตกต่างกัน

7. จากผลการวิจัยพบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามในระยะ 1-7 สูงกว่า เทคนิคเดลฟายแบบเดิมในรอบที่ 3 ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ระบุว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามในระยะเวลา 1- 7 วัน สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้เนื่องจาก การตอบแบบสอบถามในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง รอบที่ 3 เป็นการตอบแบบสอบถามครั้งที่ 2 เท่านั้น และแบบสอบถามทั้งสองรอบเป็นแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ที่สามารถอำนวยความสะดวกด้านวิธีการตอบแก่ผู้ตอบได้ จึงยังได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญสูง ในขณะที่การตอบแบบสอบถามในเทคนิคเดลฟายแบบเดิม รอบที่ 3 เป็นการตอบแบบสอบถามครั้งที่ 3 และแบบสอบถามรอบแรก เป็นแบบสอบถามปลายเปิด และรอบที่ 2 รอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายปิด

ชนิดมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งการตอบแบบสอบถามหลายรอบเกินไป ทำให้ผู้เชี่ยวชาญเหนื่อยและไม่กระตือรือร้นที่จะตอบกลับแบบสอบถาม

แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยก็พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถาม ในระยะ 1-3 สัปดาห์ ในทั้งสองเทคนิค

8. จากผลการวิจัยพบว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงมีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถาม ต่ำกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ระบุไว้ว่า เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถาม ต่ำกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ทั้งนี้เนื่องจากแบบสอบถามที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน รอบที่ 1 ของเทคนิคเดลฟายแบบเดิม เป็นแบบสอบถามปลายปิด ซึ่งไม่อำนวยความสะดวกด้านวิธีการตอบ ส่งผลให้ผู้เชี่ยวชาญไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 ถึง 10 คน คิดเป็นสัดส่วน 10/35 หรือ 28.57% ส่วนระหว่างรอบที่ 2 และรอบที่ 3 แบบสอบถามของเทคนิคเดลฟายทั้งสองรูปแบบเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีรูปแบบวิธีการตอบที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ตอบได้ในลักษณะเดียวกัน ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ 1 คน เท่านั้น อนึ่งเทคนิคเดลฟายแบบเดิม ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามทั้ง 3 รอบ ทำให้ผู้เชี่ยวชาญเหนื่อยและไม่กระตือรือร้นที่จะตอบแบบสอบถาม ในขณะที่เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ เพียง 2 รอบ ทำให้ได้รับความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถาม สูงกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม

อนึ่ง การที่เทคนิคเดลฟายแบบเดิมมีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามน้อยกว่าเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงอาจเป็นผลมาจากการที่ผู้วิจัยระบุไว้ในจดหมายนำว่า ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มดังกล่าว ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถามมากเท่ากับการระบุในจดหมายนำว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

จากเหตุผลดังกล่าว จึงส่งผลให้ เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง มีสัดส่วนจำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดที่ไม่ให้ความร่วมมือในการตอบกลับแบบสอบถาม น้อยกว่าเทคนิคเดลฟายแบบเดิม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัย ที่พบว่า เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง ให้ข้อมูลเริ่มต้นที่กว้างขวางและลึกซึ้งกว่า เทคนิคเคลฟายแบบเดิม ดังนั้นผู้ที่จะทำวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย ควรจะนำข้อค้นพบนี้ไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวคิดที่หลากหลายจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องที่จะศึกษา มาใช้เป็นข้อมูลเริ่มต้นในการสร้างแบบสอบถามปลายเปิดในรอบที่ 2 ต่อไป ซึ่งสามารถลดข้อจำกัดของเทคนิคเคลฟายแบบเดิมในด้านการจำกัดกรอบแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญให้อยู่ภายในกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น

2. เนื่องจาก เทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง ได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญสูงกว่า เทคนิคเคลฟายแบบเดิม ดังนั้นผู้ที่ทำวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย ควรจะนำข้อค้นพบนี้ไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนสามารถลดข้อจำกัดของเทคนิคเคลฟายแบบเดิมในด้านการไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่า การรายงานผลย้อนกลับโดยใช้คำมัธยฐาน ฐานนิยม ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ค่าร้อยละของระดับคะแนนอันดับตามมติ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจาก จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตพบว่า การรายงานผลย้อนกลับโดยใช้ค่า ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญค่อนข้างสูง

2. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่า ระหว่างการรายงานผลย้อนกลับโดยมีการนำเสนอเหตุผลที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านยืนยันในคำตอบเดิมประกอบการแสดงค่าสถิติการวัดการกระจายของข้อมูล และการรายงานข้อมูลย้อนกลับด้วยค่าสถิติเดียว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจาก จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตพบว่า การรายงานผลย้อนกลับโดยใช้ค่าสถิติการวัดการกระจายของข้อมูลอย่างเดียว เช่น ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญค่อนข้างสูง

3. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่า กรณีคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญอยู่นอกขอบเขตพิสัยระหว่างควอไทล์ การให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันคำตอบเดิมของตนโดยไม่ต้องแสดงเหตุผลประกอบ และการให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันคำตอบเดิมของตนโดยต้องแสดงเหตุผลประกอบ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแตกต่างกันหรือไม่

4. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่า ร้อยละจันทามติระดับใดที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับการพิจารณาจันทามติโดยใช้เกณฑ์ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 ทั้งนี้เนื่องจาก จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ในการพิจารณาจันทามติ โดยใช้เกณฑ์ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 เมื่อลองพิจารณาจันทามติเปรียบเทียบกับการใช้เกณฑ์ ระดับจันทามติ (degree of consensus) ที่ Murry and Hammond (1995) และ Flander (1989) กำหนดไว้ว่า ต้องได้รับจันทามติร้อยละ 75 และ 60 ตามลำดับ พบว่า ข้อความส่วนใหญ่จะได้รับจันทามติ เมื่อพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถใช้ทั้งสองเกณฑ์พิจารณาร่วมกันแล้ว ยังถือว่าได้รับจันทามติ

5. ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่า ในการประเมินความต้องการจำเป็น ประเด็นเนื้อหาเดียวกัน ถ้าใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน ความต้องการจำเป็นที่ได้แตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การใช้เทคนิคการระดมสมอง ในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ได้ข้อมูลเริ่มต้นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นสำหรับการศึกษาระดับมหาบัณฑิต กว้างขวางและลึกซึ้งกว่าการใช้แบบสอบถามปลายเปิดในเทคนิคเดลฟายแบบเดิม

6. การกำหนดกรอบของเนื้อหา ที่จะนำมาใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต ควรเป็นกรอบที่กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการอภิปราย (argument) เพื่อนำมาสู่ความคิดที่หลากหลาย เช่น กำหนดกรอบเนื้อหาด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับมหาบัณฑิต การทำวิทยานิพนธ์ การบริหารและการจัดการ การประสานงาน เป็นต้น

7. ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรชี้แจงวิธีการส่งกลับแบบสอบถามให้ชัดเจน